

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Joel Nurisalo

Liiketalouden opintojen vaikutus opiskelijan sijoittamiseen

Liiketalous
2020

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Joel Nurisalo
Opinnäytetyön nimi	Liiketalouden opintojen vaikutus opiskelijan sijoittamiseen
Vuosi	2020
Kieli	suomi
Sivumäärä	40 + 1 liitettä
Ohjaaja	Jukka Paldanius

Tutkimusaihe valikoitui omasta kiinnostuksesta sijoittamista kohtaan ja halusin selvittää, vaikuttaako liiketalouden opiskelu opiskelijan kiinnostukseen aloittaa sijoittaminen ja kuinka moni opiskelija on aloittanut sijoittamisen opiskeluaikanaan. Lisäksi tarkastelin Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijoiden sijoituskäyttäytymistä yleisesti ja pyrin saamaan myös selville, haluaisivatko liiketalouden opiskelijat lisätietoa sijoittamisesta esimerkiksi opintojensa kautta ja millä tavoin he yleensä ovat saaneet tai etsineet tietoa sijoittamisesta.

Teorian tavoitteena oli selventää opiskelijalle sijoittamista, joten teoriaosuudessa käytiin läpi sijoittamista ja säästämistä käsitteenä, sekä yleisesti erilaisia sijoituskohteita. Lisäksi teoriassa käsiteltiin sijoittamista opiskelijana ja mitä asioita silloin kannattaa ottaa huomioon opiskelijan tuloihin nähden. Teorian aineistona käytettiin alan kirjallisuutta ja luotettavia sähköisiä lähteitä. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena.

Tutkimuksen tulosten perusteella 32 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista oli aloittanut sijoittamisen opintojensa aikana ja koulun kautta innostuksen sijoittamiseen oli saanut 26,4 prosenttia. Opiskelijoiden yleisin sijoittamisen tai säästämisen keino oli säästötili ja seuraavaksi tulivat erilaiset rahastot ja käyttötili. Yleisin sijoittamiseen ja säästämiseen innostumisen syy oli podcastit ja sosiaalinen media. Vastanneista opiskelijoista 93 prosenttia haluaisi Vaasan ammattikorkeakoulussa opetusta liittyen sijoittamiseen, joten koululla voisi olla suuri merkitys opiskelijan sijoitustietämyksen kasvattamiseen ja sijoittamisen ja säästämisen aloittamiseen.

ABSTRACT

Author	Joel Nurisalo
Title	Impact of Business Studies on Students' Investments
Year	2020
Language	Finnish
Pages	40 + 1 Appendices
Name of Supervisor	Jukka Paldanius

The topic of the research was selected based on my own interest in investing and I wanted to study whether studying business administration affects students' interest in starting investing, and how many students have started investing during their studies. In addition, the investment behavior of students at Vaasa University of Applied Sciences in general was examined and an attempt was made to find out whether business students would like to get more information about investing through their studies and in what way they usually receive or search for information about investing.

The aim of the theory was to clarify the meaning of investing for the student, so the work went through investing and saving as a concept, as well as various investment options in general. In addition, the theory examined with investing as a student and what things should be taken into account in relation to the student's income. The theory was based on literature and reliable electronic sources found on the internet. The study was conducted quantitatively.

Based on the results of the survey, 32 per cent of the students studied had started investing during their studies and 26,4 per cent had gained enthusiasm for investing through school. The most common way for students to invest or save was a savings account, followed by various funds and a current account. The most common way to become enthusiastic about investing and savings was through podcasts and social media. 93 percent of the responding students would like investment related courses at Vaasa University of Applied Sciences, so the school could play a major role in increasing the students' investment knowledge and advance their likelihood to start investing and saving.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	SJOITTAMINEN JA SÄÄSTÄMINEN	8
	2.1 Eri omaisuuslajeja	11
	2.2 Osakkeet	12
	2.3 Rahastot	13
	2.3.1 Osakerahastot	15
	2.3.2 Korkorahastot	15
	2.3.3 Yhdistelmärahastot	16
	2.4 Korkotuotteet	16
	2.5 Asunto- ja kiinteistösjoittaminen	17
	2.6 Raaka-aineet	18
3	SJOITTAMINEN OPISKELIJANA	20
4	TUTKIMUS OPISKELIJOIDEN SJOITTAMISESTA	22
	4.1 Tutkimuksen tavoite ja menetelmä	22
	4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja kyselylomake	23
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	24
	5.1 Kysymykset perustiedoista	24
	5.2 Kysymykset sjoittamisesta	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA LOPPUPOHDINTA	35
	6.1 Tulosten tarkastelu	35
	6.2 Luotettavuuden pohdinta	37
	LÄHTEET	38

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuva 1. - Korkea korolle laskuri (ruutukaappaus).....	10
Kuva 2. - Suomalaisten sijoituskohteet 2019 (ruutukaappaus)	11
Kuva 3. - Yksityissijoittajien yleisimmät online-välittäjät kesäkuussa 2020.....	13
Kuva 4. - Sukupuoli.....	24
Kuva 5. - Vastaajien ikä	25
Kuva 6. - Suuntautuminen.....	25
Kuva 7. - Vuosikurssi.....	26
Kuva 8. - Työtilanne.....	26
Kuva 9. - Nostatko Opintolainaa?	27
Kuva 10. - Jos nostat opintolainaa, miksi?	27
Kuva 11. - Sijoitatko tai säästätkö mihinkään?	28
Kuva 12. - Miksi säästät, tai sijoitat?	28
Kuva 13. - Jos et säästä tai sijoita, miksi?	29
Kuva 14. - Milloin olet aloittanut sijoittamisen?.....	29
Kuva 15. - Mistä olet löytänyt kiinnostuksen sijoittamiseen?.....	30
Kuva 16. - Missä säästösi, tai sijoitetut varasi ovat?.....	30
Kuva 17. - Kuinka hyvin tunnet edellisessä kysymyksessä olevia sijoitusvaihtoehtoja?.....	31
Kuva 18. - Seuraatko talousuutisia?	31
Kuva 19. - Millaiseksi koet omat sijoitustaitosi?	32
Kuva 20. - Tuleeko koulutusalasasi mielestäsi tarpeeksi sijoitustietämystäsi?	32
Kuva 21. - Haluaisitko että Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opinnoissa käytäisiin sijoittamista läpi enemmän?	33
Kuva 22. - Oletko opiskellut sijoittamiseen liittyviä kursseja jossain muussa ammattikorkeakoulussa?	33
Kuva 23. - Haluaisitko, että Vaasan ammattikorkeakoulu tarjoaisi vapaasti valittavia kursseja sijoittamisesta?	34

LIITELUETTELO**LIITE 1. Kyselylomake**

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia, vaikuttaako liiketalouden opiskelu opiskelijoiden kiinnostukseen aloittaa sijoittaminen, kuinka moni opiskelija on aloittanut sijoittamisen opiskeluaikanaan ja Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijoiden sijoituskäyttäytymistä yleisesti. Tutkimuksella saadaan myös selville, haluaisivatko liiketalouden opiskelijat lisätietoa sijoittamisesta esimerkiksi opintojensa kautta Vaasan ammattikorkeakoulussa ja millä tavoin he yleensä ovat saaneet tai etsineet tietoa sijoittamisesta.

Teoriaosuudessa käydään läpi sijoittamista ja erilaisia sijoituskohteita yleisesti sekä sijoittamista opiskelijana. Teorian tavoitteena on selvittää opiskelijalle sijoittamista käsitteenä ja avata tärkeimpiä sijoituskohteita ja pohtia mitä asioita kannattaa ottaa huomioon opiskeluaikana sijoittaessa. Sijoittamista on tutkittu aiheena erittäin paljon ja siitä on kirjoitettu paljon kirjallisuutta. Informaation ja tiedon etsiminen siitä on helppoa, mutta oikeiden asioiden poimiminen on silti monelle vaikeaa. Se saattaa tehdä sijoittamisesta vaikealta kuulostavan aiheen monelle.

Omalla kohdallani kiinnostus sijoittamiseen alkoi opiskeluaikani valittuani vullinnaisia opintoja aiheeseen liittyen. Aiheeseen tutustuminen on saanut minut opiskelemaan vapaa-ajallani sijoittamista ja näen sen tärkeänä osana omia taloustaitojani. Sijoittaminen opettaa myös rahankäyttöä ja ainakin omalla kohdallani se on saanut minut suunnittelemaan omaa talouttani paremmin.

Sijoittamalla ja säästämällä on mahdollista saavuttaa taloudellista vakautta ja kasvattaa varallisuutta. Jo pelkästään korkoa korolle-ilmion ymmärtäminen on hyvä alku ja sen mukaan mitä aikaisemmin sijoittamisen aloittaa, sitä enemmän rahasi kasvavat korkoa. Taloudelliseen riippumattomuuteen pyrkiminen on nykyään yhä yleisempää ja vaikei opiskelijana ole aivan samanlaisia summia mahdollista sijoittaa, kuin täysipäiväisesti töissä käyvällä, niin se kannattaa silti.

2 SIJOITTAMINEN JA SÄÄSTÄMINEN

Sijoittaminen on varallisuuden ja pääoman sijoittamista sellaisiin sijoituskohteisiin, joiden toivotaan ja halutaan tuottavan voittoa sijoittajalle. Säästäminen ja sijoittaminen mielletään usein toisistaan täysin eri asioina. Pesosen (2011). mukaan erään määritelmän mukaan tavoitteellinen säästäminenkin on sijoittamista. Jotta voidaan sijoittaa, on oltava alkupääomaa säästettynä. Suuremmilla sijoitussummilla on mahdollista saavuttaa suurempia voittoja, mutta jo pienelläkin summalla pääsee hyvään alkuun. Sijoittamisessa on myös aina omat riskinsä ja mahdollisuus menettää kaikki sijoittamansa omaisuus. Riskeihin pystyy onneksi vaikuttamaan sijoittamalla eri sijoituskohteisiin ja hajauttamalla omaisuuttaan eri kohteisiin, tai esimerkiksi useampaan eri osakkeeseen. Jokaisen sijoittajan olisikin hyvä sijoittaa oman riskinsietokykynsä mukaan ja miettiä, paljonko olisi valmis menettämään. Erilaisia sijoituskohteita on monia ja niitä käydään läpi myöhemmin lisää.

Sijoittamisen aloittamiseen on monia syitä ja ne vaihtelevat ihmisillä elämäntilanteen mukaan. Eri syitä sijoittamiselle voi olla esimerkiksi eläkekassan kartuttaminen, tulevaisuuden hankintaa-, tai pahanpäivän varten säästäminen, varallisuuden kasvattaminen tai taloudellisen riippumattomuuden saavuttaminen. Oma sijoitus suunnitelma kannattaa tehdä ennen sen aloittamista, koska silloin tavoitteet pysyvät muistissa ja suunnitelman mukaan on paljon helpompi edetä, kuin se, että ostaa vain hetken mielihohteesta jotakin. Kaikki eivät kuitenkaan jaksa tai ole kiinnostuneita seuraamaan markkinoita niin aktiivisesti kuin esimerkiksi osakekauppa vaatisi ja sitä varten erilaisista sijoituskohteista kannattaakin ottaa selvää, ennen kuin alkaa sijoittaa. Jokaiselle löytyy sopiva sijoituskohde ja riippuen elämäntilanteesta ja varallisuuden määrästä ja siksi sijoittaminen kannattaa aloittaa mahdollisimman aikaisin jo pelkästään korkoa korolle-ilmion takia.

Sijoittaminen kannattaa myös sen takia, koska nykyisten matalien korkojen takia pankkitilillä lepäävän rahan arvo laskee pitkällä aikavälillä inflaation vuoksi. Jotta pankkitilillä olevan rahan arvo säilyisi, on saatava vähintään inflaation tasoinen

tuotto ja inflaatio on tällä hetkellä alle 2%. Esimerkiksi kuukausittainen rahastosäästäminen on hyvä vaihtoehto rahojen tilillä lepuuttamisen sijaan. (Tilastokeskus 2020; Pesonen 2011, 11.)

Prosessina sijoittaminen on monivaiheinen ja se alkaa tunnistamalla sijoittajan lähtötilanteen. Sijoittaessa eri vaihtoehtoja analysoidaan ja mietitään tuotto- ja riskidotukset ja lopuksi arvioidaan sijoitusten onnistumista. Oman henkilökohtaisen sijoitussuunnitelman avulla oma sijoitustilanne yhdistetään sijoitusprosessin eri vaiheisiin ja oman henkilökohtaisen sijoitustilanteen tunnistaminen ja riskinsietokyvyn ymmärtäminen ovatkin lähtökohtia onnistuneeseen sijoituspäätökseen. (Kallunki, Martikainen & Niemelä 2019, 2).

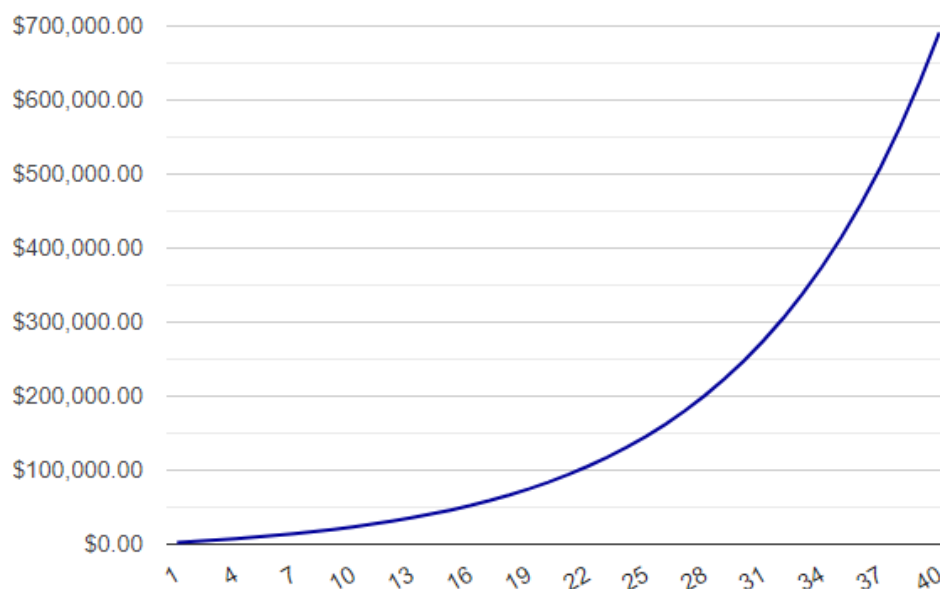
Riskillä tarkoitetaan sijoitustoiminnassa tappion mahdollisuutta ja epävarmuutta liittyen tulevaan tuottoon. Rahoitusteorian mukaan riskillä tarkoitetaan yleensä sijoituskohteiden arvojen vaihtelua eli volatilitteettia. Moderni rahoitusteoria jakaa riskin edelleen kahteen osaan, jotka ovat epäsystemaattinen- ja systemaattinen riski. Epäsystemaattisella riskillä tarkoitetaan arvonheiluntaa yksittäisessä sijoituskohteessa ja modernin rahoitusteorian mukaan sen riskin poistamiseen riittää hajautus ja hajautuksella tarkoitetaan sijoitusten jakamista useisiin eri kohteisiin. Moderni rahoitusteoria siis esittää tuotto-odotuksen riippuvan ainoastaan systemaattisesta riskistä ja sillä tarkoitetaan yleisen markkinakehityksen vaikutusta yksittäisiin sijoituskohteisiin. Systemaattista riskiä voi vielä pienentää hajauttamalla sijoituksiin ajoittamalla ne, mutta silloin tuotto-odotus menetetään ja tässä ei olisi mitään järkeä, koska salkun tuotto-odotus riippuu juurikin systemaattisesta riskistä. Epäsystemaattisen- ja systemaattisen riskin ymmärtäminen mahdollistaa sijoittajan rakentaa sijoitussalkkunsu tasapainoon tuoton ja riskin suhteen. (Erkkilä 2020; Pesonen 2011, 27-31).

Korkoa korolle-ilmio

Korkoa korolle-ilmiotä on kutsuttu jopa maailman kahdeksanneksi ihmeeksi ja kaikkien aikojen suurimmaksi matemaattiseksi keksinnöksi Albert Einsteinin mukaan. Mitä aikaisemmin sijoittamisen ja säästämisen aloittaa, sitä kauemmin korkoa

korolla-ilmio ehtii vaikuttaa ja kertyneet tuotot kasvavat korkeammiksi. Jos sijoituskohteensa valitsee huolellisesti ja saa sijoittamilleen rahoille edes muutaman prosentin tuottoeron vuodessa, kasvaa raha pitkällä aikavälillä jo pieneksi omaisuudeksi. Aika vain voimistaa tuottojen eroja. Sijoitetut varat kasvavat siis korkoa alkuperäisen pääoman lisäksi ja korkoa korolle-ilmion takia valmiiksi kasvaneet korot alkavat kasvaa korkoa. (Heikinheimo 2018; Pesonen 2011, 21-23).

Esimerkkinä ilmiöstä voidaan ottaa 1000 euron sijoitus, josta maksetaan vuosittain 10% tuottoa. Ensimmäisen vuoden jälkeen rahaa on yhteensä 1100 euroa. Seuraavana vuonna saadaan 10% tuottoa alkuperäisen 1000 euron pääoman lisäksi ensimmäisenä vuonna saadusta 100 euron tuotosta. Tämän takia saatu korko on joka vuosi hieman edellistä korkeampi ja pitkällä aikavälillä se kasvaakin eksponentiaalisesti erittäin suureksi. (Kuva 1.) Toisena esimerkkinä voidaan ottaa ajan merkitys korkoa korolle-ilmiossa. Jos 20-vuotiaana aloittaa säästämisen esimerkiksi eläkkeeseen ja laittaa 500 euroa joka kuukausi säästöön 10 vuoden ajan ja saa niille 7% vuotuisen tuoton, on 60-vuotiaana jo 655 000 euroa. Jos saman säästämisen samoilla tuotto-prosenteilla aloittaa vasta 30-vuotiaana, on 60-vuotiaaksi saakka kertynyt 588 000 euroa eli paljon vähemmän. (Heikinheimo 2018).

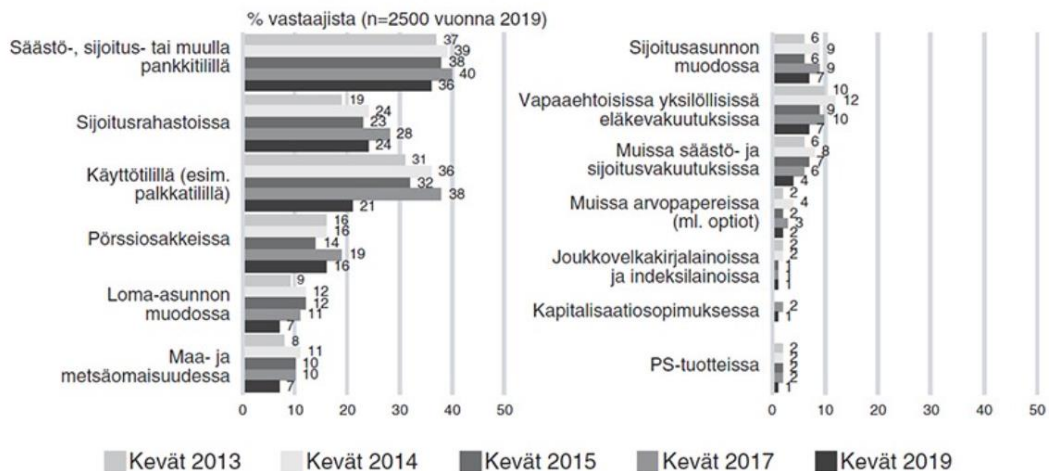

Kuva 1. - Korkoa korolle laskuri (ruutukaappaus)

2.1 Eri omaisuuslajeja

Tässä osassa käyn läpi erilaisia yleisimpiä sijoittamisen- ja säästämisen kohteita. Sijoitusvaihtoehtoja on nykyään todella paljon erilaisia ja ne ovat erilaisia keskenään riskeiltään, ominaisuuksiltaan, kuluiltaan ja tuotto-odotuksiltaan. Eri kohteiden toiminnan ymmärtäminen helpottaa tutkimukseni tulosten arvioinnissa ja tutkimuksen kokonaisuuden hahmottamisessa.

Yleisimmät sijoituskohteet ovat olleet osakkeet, korkosijoitukset ja kiinteistöt. Osakesijoitukset jakautuvat vielä yrityksiin, jotka ovat pörssilistattuja- tai listaamattomia. Sijoituskohteiksi luokitellaan myös raaka-aineet ja hyödykkeet, joista yleisin on kulta. Erilaisilla sijoitusvälineillä tarkoitetaan tapoja sijoituskohteiden valinnan toteuttamiseen ja sijoitusvälineet jaetaan suoriin ja välillisiin sijoituksiin. Pörssi-osakkeet, asunnot ja joukkolainat ovat suoria sijoituksia ja rahastot sekä vakuutukset kuuluvat yleisimpiin välillisiin sijoituksiin. Alla olevassa kuvassa on luokiteltu suomalaisten sijoituskohteita vuonna 2019. (Kallunki, ym., 2019, 9, 60)

Kuva 2. - Suomalaisen sijoituskohteet 2019 (ruutukaappaus)

Eri sijoituskohteiden valintaa tehtäessä sijoittajan täytyy muistaa seuraavat peruskysymykset: Kuinka suurta summaa ollaan sijoittamassa? Onko markkinoiden seuraamiseen osaamista, tai aikaa? Kuinka pitkälle aikavälille ollaan sijoittamassa? Millaiset ovat tuotto-odotukset ja riskinsietokyky.

Sijoitettavien varojen määrä vaikuttaa sijoitustoiminnassa sijoituskohteen valintaan ja sijoitettavissa olevien varojen ollessa vain muutamia tuhansia euroja, voi niiden varojen hajauttaminen olla liian kallista verrattuna siitä saatavaan hyötyyn. Pienemmällä summalla sijoittavat ohjataan usein esimerkiksi pankeissa sijoittamaan massatuotteisiin. Sijoitusajan valinnan merkitys on suuri sijoituskohdetta valitessa, koska yleensä sijoituskohteet määritellään pitkään tai lyhyeen aikaväliin. Valintaan vaikuttaa myös se, että onko sellainen tilanne mahdollinen, että varat joudutaan realisoimaan aiemmin kuin on tarkoitettu, koska jotkut sijoituskohteet edellyttävät varojen sitomisen pidemmäksi aikaa. Hyvät sijoittajat erottuvat usein edukseen, koska osaavat hankkia informaatiota markkinoilta ja käsitellä sitä. Vähemmän markkinoiden seuraamisesta kiinnostuneiden on hyvä harkita sijoitettavien varojensa antamista sijoitusammattilaisen hoidettavaksi. (Puttonen & Repo 2011, 19-25)

2.2 Osakkeet

Osakkeet ovat yleinen sijoituskohde ja niistä saatu tuotto perustuu arvonnousuun ja siihen, miten yhtiö johon rahaa on sijoitettu, menestyy. Osakkeen omistajalla on myös oikeus osinkoon, jota yhtiöt yleensä jakavat tuloksestaan omistajilleen. Osakkeet, joilla kauppaa käydään ovat pörssinoteerattujen yritysten markkinoille laske-mia osakkeita. Niiden hinnat määräytyvät sen mukaan, miten niitä ostetaan ja myydään, mutta yhtiöillä voi myös olla eriarvoisia osakkeita, kuten A tai B osake ja nämä poikkeavat hinnaltaan ja oikeuksiltaan keskenään. Lyhyellä aikavälillä osakkeiden arvo saattaa heitellä paljonkin talouden vaihteluiden takia, mutta pitkällä tähtäimellä osakkeet ovat olleet tuottavin sijoituskohde. Osakkeisiin sijoittava ostaa osuuden yhtiöstä silloin, kun hän ostaa osakkeen. Se on myös samalla sijoitus yhtiön liiketoimintaan ja yhtiön osakepääoma muodostuu osakkeista, joita se on osakeannissa laskenut liikkeelle. Tammikuussa 2020 yksityissijoittajien käyttöön tuli osakesäästötili, joka on sijoitustyökalu suomalaisilla säästäjille ja sijoittajille. Pankkiin tai finanssipalveluja tarjoavaan yhtiöön tehdään tili ja sinne voi siirtää varoja, joilla käydään kauppaa pörssiosakkeilla. Osakesäästötilille ei voi siirtää jo valmiiksi omistamia osakkeita. (Hämäläinen 2014; Kallunki, ym., 2019, 76-85).

Sijoituskohteena osakkeet ovat melko epävarma ja sijoittajan ei kannata odottaa massiivisia voittoja heti osakesijoittamisen aloitettuaan. Osakesijoituksissa on isot riskit, mutta yleensä suurimmat voitot. Hajauttaminen onkin siinä valttia ja mitä pidempi sijoitusaika on, sitä pienemmäksi riskitaso muuttuu. (Erola 2009, 15).

Osakekauppaa tehdessä tarvitaan kaupankäyntialusta tai välittäjä. Eri välittäjiä voivat olla esimerkiksi pankit tai verkkopankit ja ne hoitavat osakkeenostajan osto- ja myyntitoimeksiantoja pörssiin. Eri toimijoilla on erilaisia kuluja eri kokoisilla summilla sijoitaville sijoittajille sekä eri määrä valittavissa olevia sijoitustuotteita. Niitä onkin hyvä vertailla ennen oman välittäjän valitsemista. Alla olevassa kuvassa 3 on esitetty yleisimmät yksityissijoittajien online-välittäjät kesäkuussa 2020. (Kallunki, ym., 2019, 288)

Kesäkuu vaihto (EUR)					
	Kesäkuu 2020	Kesäkuu 2019		Muutos ed. vuoteen	Muutos ed. kuukau- teen
Välittäjä	Vaihto (EUR)	%	Vaihto (EUR)		%
Nordnet	1 360 191 718	5,08	528 920 984	+157,2 %	-4,5 %
Danske Bank	445 396 208	1,66	492 759 718	-9,6 %	+6,0 %
Nordea	1 189 203 220	4,44	858 316 846	+38,6 %	-18,3 %
Pohjola	385 247 768	1,44	263 248 385	+46,3 %	-22,5 %
Yhteensä	3 380 038 914	12,62	2 143 245 933	+57,7 %	-11,0 %
OMXH Vaihto (yhteensä)	26 800 364 797	100	19 101 413 351	+40,3 %	+15,3 %

Kuva 3. - Yksityissijoittajien yleisimmät online-välittäjät kesäkuussa 2020

2.3 Rahastot

Rahastoihin sijoittaminen on erittäin helppo tapa sijoittaa ja säästää. Rahaa voi säästää rahastoihin pieninäkin summina kerralla ja oman taloudellisen tilanteen mukaan

suuremmillakin summilla. Niihin sijoitettaessa ei tarvitse itse seurata markkinoita ja pörssikursseja aktiivisesti, vaan rahaston varoja sijoittava ammattilainen tekee sen puolestasi. Rahastoihin sijoittamalla saa lisäksi paremman tuoton rahoille kuin esimerkiksi lepuuttamalla niitä pankkitilillä, koska inflaatio syö rahan arvoa pankkitilin koron ollessa sitä pienempi. Pitkällä tähtäimellä rahastossa rahan arvo kasvaa tilillä korkoa kasvavaa rahaa korkeammaksi melkein aina. Rahastoissa myös riskit ovat melko pienet, koska niiden varat sijoitetaan useaan eri kohteeseen ja esimerkiksi toimialakohtaisesti hajautettaessa rahoja voidaan myös hajauttaa kansainvälisiin rahastoihin, jos suomesta ei löydy halutulle toimialalle yrityksiä. Riskien taso vaihtelee rahaston tyyppin mukaan ja rahaston riskinotto selviää sen säännöistä. Osuuksien myynti ja ostaminen on helppoa, joten niiden rahaksi muuttaminen myytäessä ja merkitseminen ostaessa käy vaivattomasti. Sijoitusrahastojen tuotot tulevat rahastojen korkotuotoista, joihin vaikuttavat rahastossa olevat sijoituskohteet.

Rahastoissa on erilaisia kuluja, jotka vaikuttavat pitkällä aikavälillä tuottoon. Kuluja peritään merkintäpalkkioiden ja lunastuspalkkioiden muodossa sijoitusvaiheessa ja rahoja nostettaessa. Näiden kulujen lisäksi niissä on erilaisia juoksevia kuluja ja niitä käytetään nimitystä ”hallintopalkkiot”. Täysin kuluttomiakin rahastoja on ja Nordnet on ainoa, joka tällaisia rahastoja tarjoaa. (Sijoitusrahastot, 2020)

Rahastot jaetaan aktiivisesti ja passiivisesti hoidettuihin rahastoihin. Aktiivisesti hoidetussa rahastossa pyritään saavuttamaan jonkinlainen tavoite ja se on yleensä rahastolle asetetun vertailuindeksin voittaminen. Kohdeindeksinsä rahasto voittaa yleensä kulujensa jälkeen melko epätodennäköisesti ja niille on tyypillistä myös lyhyt saatavilla oleva tuottohistoria. Jos rahasto menestyy huonosti, se poistetaan markkinoilta ja silloin tilalle tulee uusi rahasto ja jos rahasto taas menestyy hyvin, sitä markkinoidaan voimakkaasti. (Sijoitustieto, 2015)

Passiivisesti hoidetut rahastot taas puolestaan ovat paljon halvempia kuluiltaan ja niiden tavoitteena on seurata kohdeindeksiä, jolloin turvataan markkinoita vastaava tuotto pitkällä aikavälillä. (Sijoitustieto, 2015)

Rahastot ovat yleensä ensimmäisiä vaihtoehtoja, joita sijoitusneuvojat pankissa tarjoavat rahaa säästöön saaneelle asiakkaalle. Rahastot eivät sinällään ole sijoituskohde, vaan työkalu sijoittamiseen. Rahastossa salkunhoitaja sijoittaa siihen sijoitettuja varoja oman parhaaksi näkemänsä tavan mukaisesti rahaston sääntöjen mukaan. Erilaisia rahastoja on osake-, korko- ja yhdistelmärahastot ja niihin sijoittamalla sijoittaminen tuntuu vaivattomalta, koska ei itse tarvitsen seurata markkinoita aktiivisesti. Rahasto-osuuksien arvo kasvaa sen mukaan, miten niiden osuuksia myydään, tai merkitään. Niillä ei käydä kauppaa pörssissä, lukuun ottamatta ETF eli Exchange Traded Fund rahastoja, joiden osuuksilla käydään kauppaa pörssissä samalla tavalla kuin, osakkeilla. Niidenkin hinnat määräytyvät kysynnän ja tarjonnan mukaan. (Hämäläinen 2014; Kallunki, ym., 2019, 117).

2.3.1 Osakerahastot

Osakerahastoissa sijoitetaan sen nimen mukaisesti siis osakkeisiin. Erilaiset osakerahastot voivat sijoittaa esimerkiksi maantieteellisen alueen mukaan, kuten vaikka suomalaisiin, yhdysvaltalaisiin tai vaikkapa japanilaisiin osakkeisiin. Osakerahastot voivat sijoittaa myös tietylle toimialalla toimiviin yrityksiin ja sellaisia rahastoja ovat esimerkiksi lääke- ja energiateollisuuteen sijoittavat rahastot. (Hämäläinen 2014)

2.3.2 Korkorahastot

Salkunhoitajat ostavat korkorahaston varoilla valtioiden ja yritysten lainoja. Eli rahaa lainataan niille välillisesti. Lainojen pituudet määrittelevät korkorahastojen ryhmittelyt. Se, että ostaako rahasto valtioiden vai yritysten lainoja, jakaa ne myös erikseen. Lyhyen koron rahastot eräänntyvät yleensä alle vuodessa ja niitä ovat valtion velkasitoumukset, pankkien sijoitustodistukset sekä kuntien ja yritysten todistukset. Vastapuolena pitkän koron rahastoissa laina ajat voivat olla useitakin vuosia ja ne sijoittavat pääosin yli vuoden laina-ajan ylittäviin joukkolainoihin ja korkoinstrumentteihin. Valtioiden ja yritysten lainoissa valtiota pidetään yleensä luotettavampina ja turvallisempina takaisinmaksajina, kuin eri yrityksiä. Tässäkin tapauksissa pienempi riski tuo pienempiä tuottoja. Korkosijoittajan on myös hyvä muistaa

valuutta, jolla sijoitukset tehdään, koska sekin vaikuttaa saatavaan tuottoon. (Hämäläinen 2014)

2.3.3 Yhdistelmärahastot

Yhdistelmärahastoissa varat sijoitetaan korko- ja osakemarkkinoille. Salkunhoitajan säädeltäväksi jää, kuinka paljon ja missä suhteessa sijoitetaan kumpaankin. Salkun kehityksen kannalta sillä on suuri merkitys. Mitä enemmän rahaston varat ovat kiinni osakemarkkinoilla, sitä enemmän heiluu rahasto-osuuden arvo. Riskit ovatkin korkorahastoja suuremmat, mutta osakerahastoja pienemmät. Yhdistelmärahastot voivat myös sijoittaa toisiin rahastoihin ja se on helppo vaihtoehto salkunhoitajan kannalta. Näitä rahastoja kutsutaan rahastojen rahastoiksi.

2.4 Korkotuotteet

Korkoihin sijoittamalla saa rahalleen tietynlaisen koron joka vuosi ja oman sijoitusajan päättyessä sijoitetut rahat saa takaisin, edellyttäen että lainan saaja saa maksettua velkansa. Yksinkertaisimmillaan korkosijoittaminen on rahan tallettamista pankkiin ja se tarkoittaa rahojen antamista pankin käytettäväksi. Pankkiin tallettaessa on siis luotettava siihen, että pankki maksaa talletetut rahat joskus korkojen kera takaisin. Korot, jotka maksetaan talletuksista, ovat korvausta rahan käyttämisestä ja pankkien maksamat korot ovat pienempiä, kuin korot sieltä lainattaessa. Pankit siis ostavat rahaa halvemmalla ja myyvät sitä kalliimmalla eteenpäin. Ostamalla yritysten tai valtioiden joukkolainoja voi antaa rahaa lainaksi ja näistäkin saa rahat takaisin korkojen kera, jos yritys tai valtio pystyy ne sijoitusajan jälkeen maksamaan takaisin. (Hämäläinen 2014)

Erilaisia tilejä on saatavilla monenlaisia ja niille maksetaan erikokoisia korkoja riippuen tilistä. Käyttötilille ohjataan usein säännöllisiä tuloja, joita voivat olla esimerkiksi palkka tai eläke. Sieltä hoidetaan arjen tavallisimmat maksut ja sen talletuskorko on 0%. (OP 2020.)

Säästötili avataan erikseen käyttötilistä ja sinne on mahdollista säästää rahaa, vaikka tulevaa hankintaa varten. Säästötililtä saa tasaisen tuoton ja sinne voi tehdä

esimerkiksi automaattisia toistuvia talletuksia käyttötililtä. Säästötilien korot määräytyvät yleisen taloudellisen tilanteen mukaan ja tällä hetkellä korkojen ollessa matalat, on myös säästötilien korot pienet. (Säästöpankki 2020)

ASP-tili on toisenlainen säästämisen tili ja sen voi avata 15-39-vuotiaat, jos ei ole aiemmin omistanut enempää kuin 50% mistään asunnosta. Se on edullinen tapa säästää ensimmäistä asuntoa varten ja sieltä saa 1% verottoman vuosittaisen talletuskoron. Sen lisäksi avausvuodelta saa 4% lisäkoron ja takautuvasti seuraavalta viideltä vuodelta, kun ASP- säästämisen ehdot ovat täyttyneet. Säästöjä pitää tehdä vähintään 150 euroa kerralla ja korkein kertatalletus on 300 euroa. Säästöjä täytyy myös tehdä vähintään kolmen kuukauden välein kahdeksan vuosineljänneksen aikana. Kun 10% asunnon arvosta on säästetty, on mahdollista saada valtion tukemaa ASP-korkotukilainaa. Säästöt saa käyttöön vasta kauppakirjan allekirjoituksen jälkeen. (Nordea 2020)

Osakesäästötilillä voi myydä ja ostaa pörssiosakkeita. Sinne voi tallettaa enintään 50 000 euroa rahaa ja yksittäisistä myynneistä ja osingoista ei peritä veroa niiden tullessa tilille vaan se maksetaan vasta tililtä rahaa nostettaessa. Tililtä voi siis nostaa vain rahaa, joten ennen varojen nostamista kaikki osakkeet täytyy myydä. Saatut korot, tai osingot voi sijoittaa tilin sisällä myös uusiin osakkeisiin, mikä mahdollistaa korkoa korolle-ilmion hyödyntämistä vielä entisestään, koska niistä ei peritä veroa. Tilille ei voi siirtää jo valmiiksi omistamiaan osakkeita. (Vero.fi 2020)

2.5 Asunto- ja kiinteistösijoittaminen

Asuntosijoittaja laittaa omistamansa asunnon vuokralle ja saa siitä vuokralaiseltaan vuokratuloa kuukausittain. Vuokratulosta maksetaan yhtiövastike taloyhtiölle ja näiden erotuksesta syntyvä raha on tuottoa asunnon omistajalle. Asunnon omistajan kuluiksi jää kaikki asunnon huoltoihin ja taloyhtiön remontteihin kuuluvat kustannukset ja nämä saattavat laskea asuntosijoittajan vuoden miinuksen puolelle. Kiinteistösijoittamista on myös esimerkiksi metsään sijoittaminen ja sekin on Suomessa yleistä. Tuloja siitä saa silloin, kun omistamastaan metsästä myydään puita, eli tuloja tulee yleensä melko harvoin. (Hämäläinen 2014)

Pääomaa asuntosijoittaminen vaatii yleensä useamman kymmenen tuhannen euroa ja se tekeekin siitä vaikeaa joillekin sijoittajille. Lainanotto pankista on kuitenkin yleensä keino päästä alkuun, koska pankit myöntävät niihin enemmän lainaa niiden suhteellisen korkean vakuusarvon takia. Pankkilainaa lyhennetään vuokratuotoilla ja pikkuhiljaa vuosien saatossa asunto maksaa takaisin itsensä. Riskeinä velan otossa sijoitusasuntoon on, että sijoitettavaksi hankitun kohteen arvo saattaa laskea ajan saatossa ja lopputuloksena voi olla, että sijoittaja saattaa menettää oman sijoitetun pääomansa ja jäädä pankille velkaa loppujen lopuksi. Vaihtoehtoisesti kiinteistön arvon nouseminen tarjoaa myös riskinhakuisille sijoittajille mahdollisuuksia tavoitella korkeampaa tuottoa. Siihen vaikuttavat kysynnän ja tarjonnan muutokset, mutta myös omilla toimillaan on mahdollisuus kasvattaa sitä esimerkiksi kehittämällä kiinteistöä itse. (Hämäläinen 2014; Kallunki, ym., 2019, 88-89)

2.6 Raaka-aineet

Sijoittaa voi myös raaka-aineisiin ja niitä on monia, kuten kulta, hopea, kupari, öljy, tai timantit. Esimerkiksi kulta sijoituskohteena ei varsinaisesti tuota mitään toisin, kuin vaikka osakkeet tai asunnot. Kullan hintaa noteerataan koko ajan kansainvälisissä raaka-ainepörssiissä joka arkipäivä. Siihen sijoitettaessa on toivottava, että kullan hinta nousisi ja omistamansa kullan voisi myydä kalliimmalla jollekin, kuin sen on itse ostanut. (Hämäläinen 2014)

Raaka-aineisiin sijoittaminen tapahtuu yleensä sijoittamalla niiden futuurien, termiinien- tai swap sopimusten välityksellä, eikä suoraan kyseiseen raaka-aineeseen. Voimakkain kysyntä raaka-ainesijoituksissa kohdistuu lähimpään futuuriin, jolla tarkoitetaan myyjän ja ostajan välistä sopimusta kaupan toteuttamiseen tiettyyn hintaan tiettyinä hetkenä tulevaisuudessa. Jos futuurihinnat ovat tulevaisuudessa korkeammat, puhutaan nousevasta futuurikäyrästä ja silloin siihen sijoittavalle saattaa aiheutua ylimääräisiä rullauskustannuksia, jos valittu tuote sijoittaa lähimpään kuukausittaiseen futuuriin ja rullaa sijoitusta eteenpäin ajan kuluessa. Sama toimii myös toisinpäin, jos futuurikäyrä onkin laskeva ja tulevaa futuuria saakin halvemmalla kuin aiempaa. Kulta on ainoa poikkeus edellä mainittuun, koska sen spot-hintaan sijoittaminen on helppoa ETC:llä (Exchange Traded Commodity) ja kultaan

saa myös fyysisen toimituksen kultana, jos niin haluaa. Raaka-aineet ovat erittäin volatiileja ja se saattaa houkuttaa sijoittamaan raaka-aineisiin esimerkiksi sen romahtaneen spot-hinnan seurauksena. Nykyiset hinnat ovatkin kaikkein volatiileimpia ja futuurit seuraavatkin niitä vaimeammin. Näkemystä kannattaa ottaa tulevaisuuden futuurihintoihin nykyisten spot-hintojen sijaan ja ottamaan erityisen hyvin selvää mihin on sijoittamassa, ennen kuin päätöksen tekee. (Sijoittaja.fi 2020)

Raaka-aineisiin voi sijoittaa myös raaka-aineisiin sijoittavan rahaston kautta, ja ne sijoittavat nimensä mukaisesti juuri raaka-aineisiin, joita voivat olla esimerkiksi kulta, tai öljy. Tällaisia rahastoja ovat ETF ja ETC rahastot. Jotkin yritykset turvaavat tarvitsemansa raaka-aineen näillä rahastoilla sen hinnan nousua vastaan. (Sijoitustieto 2015)

3 SIJOITTAMINEN OPISKELIJANA

Opintojen aikana sijoittamisen aloittaminen on monelle mahdollista, mutta joukkoon mahtuu myös niitäkin, jotka uskovat, ettei ole varaa säästää tai sijoittaa. Opintojen aikana opiskelijalla on oikeus opintorahaan ja omaa taloutta järkevästi suunnittelemalla opintorahalla on mahdollista aloittaa sijoittaminen tai säästäminen. Kelan maksamat tuet ovat kuitenkin tarkoitettu kattamaan välttämättömiä kustannuksia, eikä sijoitettavaksi. Opintojen ohella työskentely on hyvä vaihtoehto, jos haluaa lisää tuloja ja rahaa sijoittamiseen. Opintolainan nostamistakaan ei kannata sulkea pois. Sijoittamisessa alkuun pääseminen ei vaadi kuitenkaan suuria summia ja jo pienellä muutoksella kulutuskäyttäytymisessä saattaa vapautua hieman rahaa sijoitettavaksi. Mitä aikaisemmin sijoittamisen aloittaa, sitä enemmän rahat kasvavat ja samalla voi oppia lisää taloudestakin. Opintojen aikana täytyy kuitenkin muistaa, että tulot niin työnteosta, kuin esimerkiksi osingoista ja osakkeiden myynnistä, vaikuttavat opiskelijan saamaan opintorahaan.

Opiskelijan talous koostuu pääosin opintotuesta, yleisestä asumistuesta, opintojen ohella tehdystä työstä ja opintolainasta. Opintotukea on mahdollisuus saada joka lukuvuosi 1.8.2017 aloitettujen opintojen jälkeen 9 kuukautta ja tukien enimmäiskuukaudet määräytyvät tavoitteellisen suoritusajan perusteella, johon lisätään vielä kolme kuukautta. Eli 210 opintopisteen tutkinto oikeuttaa 3,5 vuoden tavoiteajalla 35:een tukikuukauteen. Opintorahaa voi myös hakea kesäopintoihin. Opintotuki muodostuu opintorahasta, joka on verotettavaa tuloa, valtion takaamasta opintolainasta, jota myöntämisen jälkeen haetaan pankista ja asumislisästä, jota maksetaan osalle opiskelijoista. (Kela 2020)

Opintolainaa saa nostaa 650 euroa kuukaudessa ja sen korosta sovitaan lisäksi erikseen pankin kanssa, josta sitä haetaan. Kela myös maksaa osan opintolainastasi opintolainahyvityksenä, jos opinnoista valmistuu määräajassa. Hyvitys on 40% ja lainavähennys 30% opintolainasta 2500 euron yli menevästä osasta ja opiskelija on oikeutettu toiseen näistä, riippuen siitä koska tutkinnon on aloittanut. Opintolainaa pitää siis nostaa vähintään 2500 euroa, että on oikeutettu hyvitykseen. Kelan vuonna 2019 esittämän tilaston mukaan opiskelijoista yhä useampi nostaa nykyään

opintolainaa ja sitä nostavien opiskelijoiden määrä on kasvanut 57% viimeisen 10 vuoden aikana. Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijoille 2019 tehdyn kyselyn mukaan 154 vastaajan joukosta 60,39% ilmoittaa nostavansa opintolainaa ja lainan nostajista 36,84% nostaa sitä sijoittamista, tai tallettamista varten. (Kela 2019; Ojala 2019).

Opiskelijan tulot vaikuttavat myös maksettaviin etuuksiin ja esimerkiksi 9 kuukauden tukijaksolla tuloraja on 12 498 euroa. Tuloiksi katsotaan veronalaiset ansio- ja pääomatulot kalenterivuoden ajalta. Esimerkiksi vuoden 2020 alussa tulleen osakesäästötilin varat, osakkeet ja osinkotuotot otetaan myös huomioon opiskelijan etuuksissa. Osingot lasketaan tuloksi, vaikka niitä ei nostaisi tililtä. Tämä koskee useimpia etuuksia ja esimerkiksi yleisen asumistuen kohdalla ne vaikuttavat 10,87e/kk yli menevästä osuudesta. Opintotukeen osakesäästötili vaikuttaa vain, jos sieltä nostetaan varoja tilin ollessa voitolla. (Kela 2020)

Opintolaina voisi siis olla mahdollinen tapa saada alkupääomaa sijoittamisen aloittamiseen, mutta se ei tietenkään ole ainoa vaihtoehto. Tuloja ja pääomaa voi hankkia myös esimerkiksi tekemällä töitä opiskeluiden ohella. Niille, jotka eivät tarvitse opintolainaa elämiseen ja kattamaan välttämättömiä kustannuksia, opintolaina on periaatteessa ilmainen pääoman lähde ja sen nostamista tulisi jokaisen harkita jo pelkästään siitä saatavan hyvityksen takia. Todennäköisesti myös, sitä halvempaa lainaa ei tule elämänsä aikana saamaan.

Nordean (2019) teettämän kyselyn mukaan nuoret 18-25-vuotiaat ovat yhtä aktiivisia sijoittamisessa kuin muidenkin ikäluokkien edustajat. Sijoittaminen on yleisempää myös heillä, joiden vanhemmat ovat sijoittaneet. Yleisimpiä sijoittamisen syitä on pahanpäivän varalle- ja taloudellisen riippumattomuuden saavuttamiseksi sijoittaminen. Omassa tutkimuksessani on myös kysymyksiä koskien näitä asioita ja onkin mielenkiintoista nähdä, kuinka Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijat vastaavat niihin. (Nordea 2019)

4 TUTKIMUS OPISKELIJOIDEN SJOITTAMISESTA

Opinnäytetyöni tutkimusosiossa aineistoa kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijoilta sähköpostiin lähetettävällä kyselyllä. Tässä kappaleessa käydään läpi tutkittavaa aihetta, kvantitatiivista tutkimusmenetelmää yleisesti ja lopuksi, kuinka tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella. Kysely oli avoinna 2-23.10.2020. Kysymyksissä oli valittavat vaihtoehdot valmiina, koska halusin tutkia tiettyjä asioita opiskelijoiden sijoittamisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Vastaukset esitetään myöhemmin graafisesti ja lisäksi analysoin ja teen niistä omat johtopäätökseni. Tutkimukseen osallistui 127 opiskelijaa.

4.1 Tutkimuksen tavoite ja menetelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, että vaikuttaako liiketalouden opiskelu opiskelijoiden kiinnostukseen aloittaa sijoittaminen, kuinka moni opiskelija on aloittanut sijoittamisen opiskeluaikanaan ja yleisesti Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelijoiden sijoittamista. Tutkimuksen avulla saadaan myös selville, että haluaisivatko liiketalouden opiskelijat saada sijoittamisesta lisää tietoa ja opetusta koulutuksensa aikana ja mitä kautta he ovat löytäneet tietoa ja innostusta sijoittamiseen.

Kun tutkimus on toteutettu sähköisesti kyselylomakkeella, on se silloin kvantitatiivinen, eli määrällinen tutkimus. Sillä on tarkoitus selvittää kysymyksillä erilaisia prosenttiosuuksia ja lukumääriä tutkittavasta aineistosta edustavan otoksen avulla. Onnistuneen tutkimuksen edellytys on riittävän suuri otanta. Aineistoa kerätessä käytetään erilaisia lomakkeita tutkimusta varten ja niissä on yleensä valmiit vastausvaihtoehdot. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset kuvaillaan suureina ja niitä havainnollistetaan erilaisten kuvaajien ja taulukoiden avulla, sekä niitä analysoidaan tilastotieteen menetelmien avulla oikeiden johtopäätösten saamiseksi. (Heikkilä 2014, Tilastokeskus 2020).

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja kyselylomake

Kyselylomake valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, koska sillä oli helppo tavoittaa Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijat sähköpostikyselyn välityksellä ja tutkimuksen otannaksi tavoiteltiin mahdollisimman suurta joukkoa liiketalouden opiskelijoista. Kyselylomakkeella saadaan myös tarkkoja tuloksia ja vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin, joka lisää tutkimuksen validiteettiä. Validiteetti kertoo tutkimuksesta sen, kuinka hyvin siinä käytetty menetelmä mittaa juuri sitä tutkittavaa asiaa, joka tutkimuksen kohteena on. (Tilastokeskus 2020).

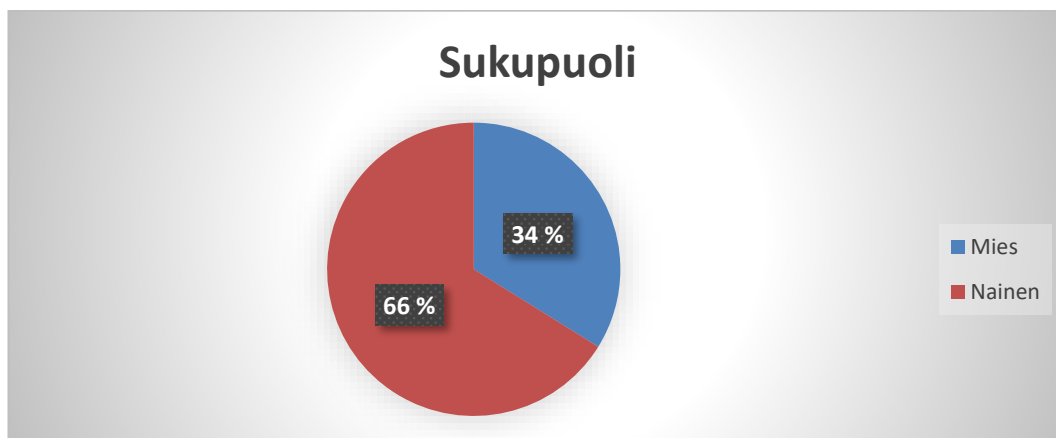
Kyselylomakkeessani olevat kysymykset aloitettiin koskien opiskelijan perustietoja ja kysymyksillä, joilla pyrittiin saamaan selville heidän taloudellista tilannettaan työllisyyden ja opintolainan nostamisen avulla. Näillä kysymyksillä saatiin mielestäni tarvittava tieto siitä. Kyselyn edetessä kysymykset alkoivat liittyä enemmän sijoittamiseen ja tutkimuskysymyksinä olevien asioiden selvittämiseen pohjautuen teoriassa esitettävään tietoon.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä kappaleessa käydään läpi Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelijoille lähetetyn kyselytutkimuksen tuloksia. Vastauksia tutkimukseen tuli 127 kappaletta. Tutkimuksen vastauksien lukuja esitetään graafisesti tuloksista tehtyjen kaavioiden avulla ja niitä analysoidaan myöhemmin.

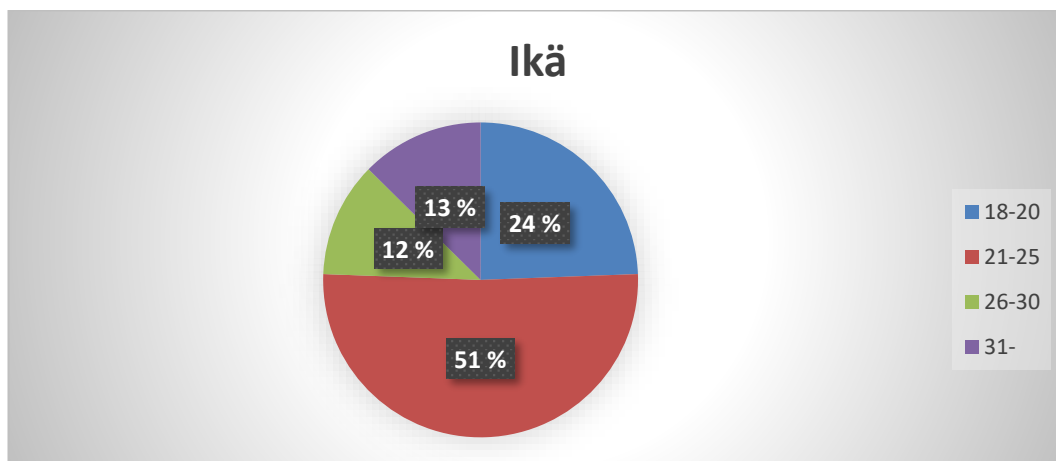
5.1 Kysymykset perustiedoista

Kyselylomakkeen vastausten perusteella kyselyyn vastanneista liiketalouden opiskelijoista 84 oli naisia ja 43 miehiä. (Kuva 4). Naisopiskelijat olivat siis aktiivisempia vastaajia heidän vastausprosenttinsa ollessa 66% ja miehillä 34%.

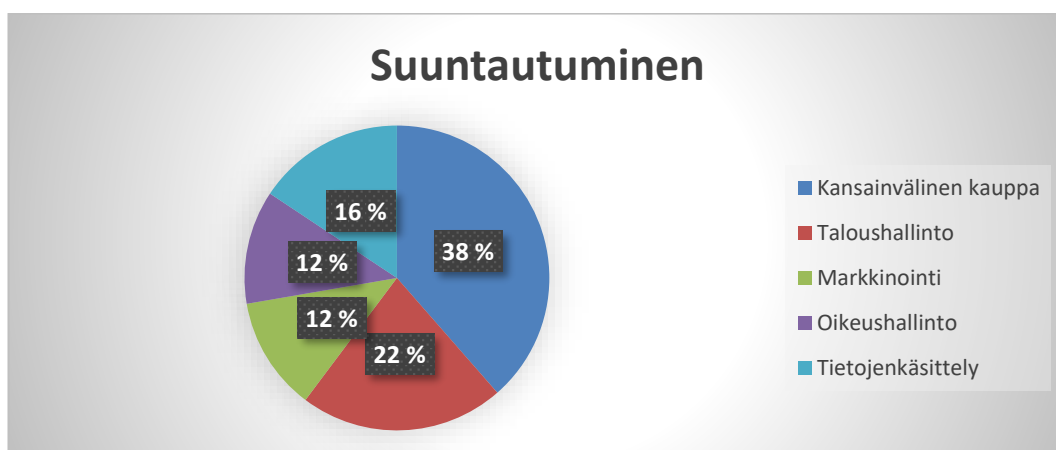
Kuva 4. - Sukupuoli

Ikäjakaumaltaan vastaajat jakautuivat odotetusti suurimmaksi osaksi nuorempaan ikäpolveen koska kysely oli opiskelijoille. Kuten kuvasta 5 näkyy, vastaajista 31 eli 24% oli 18-20-vuotiaita, 51% 21-25-vuotiaita, 15% 26-30-vuotiaita ja 31-vuotiaasta ylöspäin vastanneita saatiin 16%.

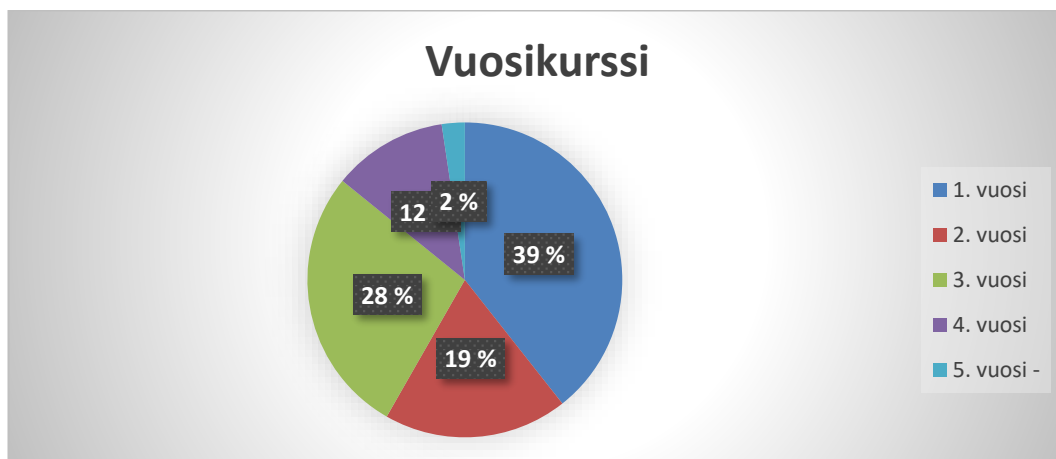
Kuva 5. - Vastaajien ikä

Suuntautumisaloista kansainvälisen kaupan opiskelijat olivat aktiivisimpia vastaajia (Kuva 6) ja manuaalisen tarkistuksen perusteella ensimmäisen vuoden opiskelijoita, jotka eivät ole vielä suuntautumisestaan ole voineet valita, oli 44 eli 34,6%.

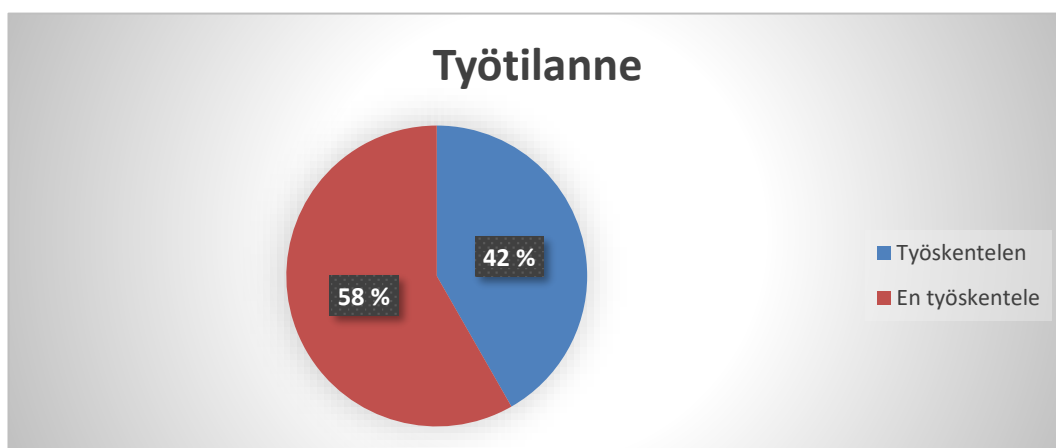
Kuva 6. - Suuntautuminen

Kuvan 7 mukaan vastanneista opiskelijoista 50 oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita, joka vastaa lähes puolia tutkimukseen vastanneista. Toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijat jakautuivat hieman tasaisemmin. 2. vuoden opiskelijoita oli 24 ja kolmannen vuoden 35. Neljännen vuoden opiskelijoita vastasi vain 15 ja viidennestä vuodesta eteenpäin vastanneita oli 3.

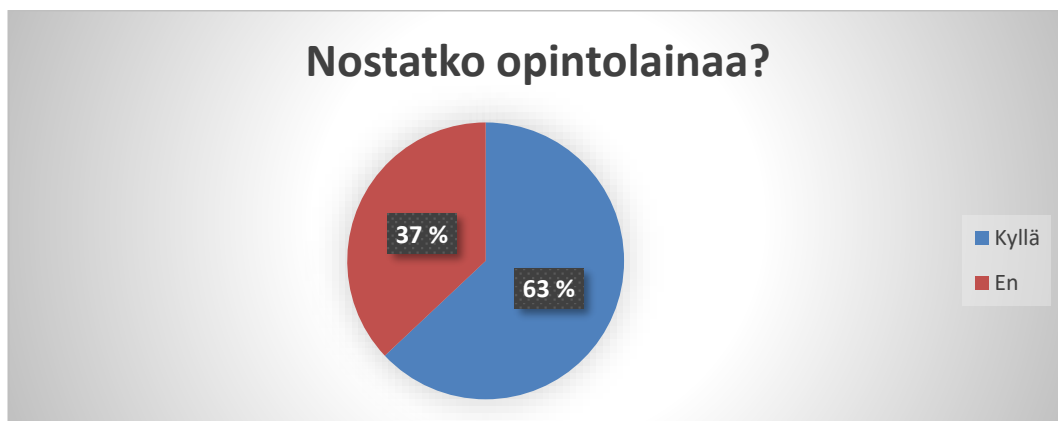
Kuva 7. - Vuosikurssi

Opiskeliijoista 53 vastasi kyselyn mukaan tekevänsä töitä opiskelun ohella ja 74 vastasi, että ei käy töissä. (Kuva 8).

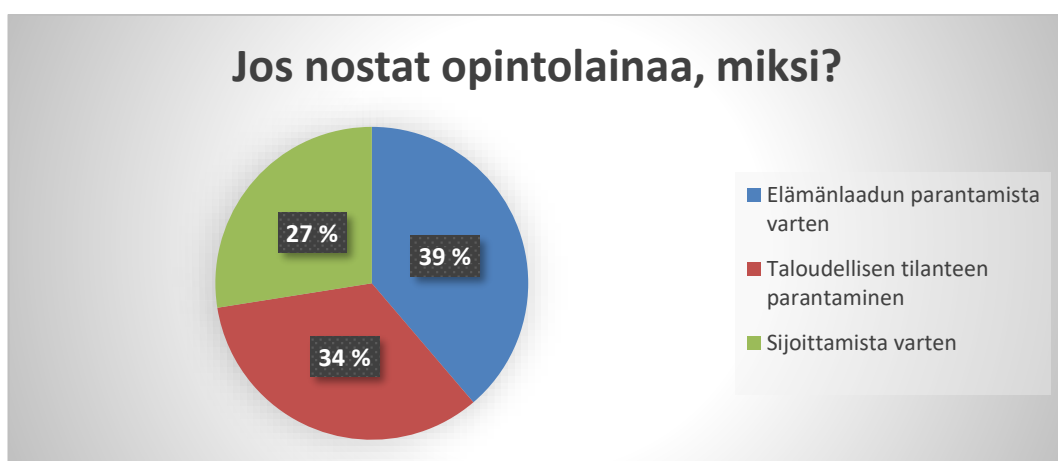

Kuva 8. - Työtilanne

Opintolainan nostamista ja sen nostamisen syytä koskevissa kysymyksissä enemmistö vastaajista kertoi nostavansa opintolainaa. (Kuva 9). Opintolainan nostajia oli 80 ja niitä, jotka eivät nosta, oli 47. Kyselylomakkeessa olevat syyt opintolainan nostamiselle jakautuivat melko tasaisesti ja niistä yleisimmäksi syyksi 31 opiskelijaa vastasi elämänlaadun parantamisen, 27 vastasi nostavansa opintolainaa parantaakseen taloudellista tilannettaan ja sijoittamista varten nostavia oli vähiten, eli 22 kappaletta. (Kuva 10).

Kuva 9. - Nostatko Opintolainaa?

Kuva 10. - Jos nostat opintolainaa, miksi?

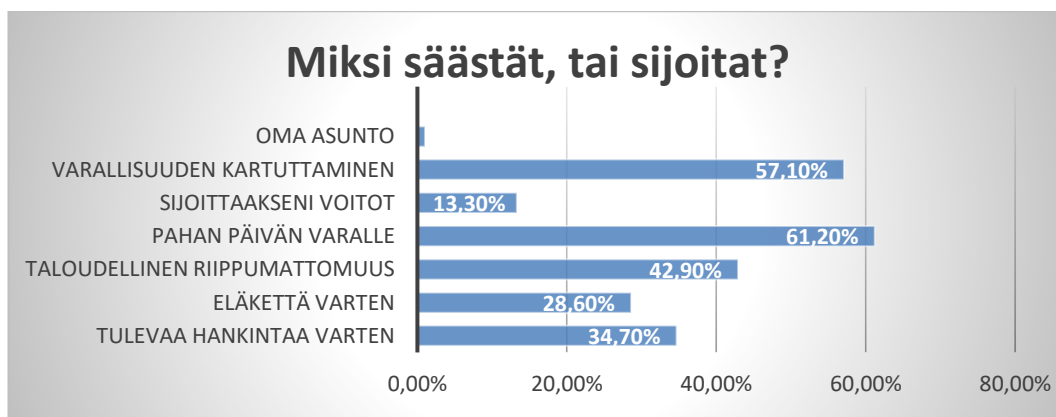
5.2 Kysymykset sijoittamisesta

Sijoittamista ja säästämistä koskevissa kysymyksessä kysyttiin aluksi, että sijoitatko, tai säästätkö mihinkään. Vastaajista 78% vastasi sijoittavansa ja säästävänsä johonkin ja 22% vastasi ei. (Kuva 11).

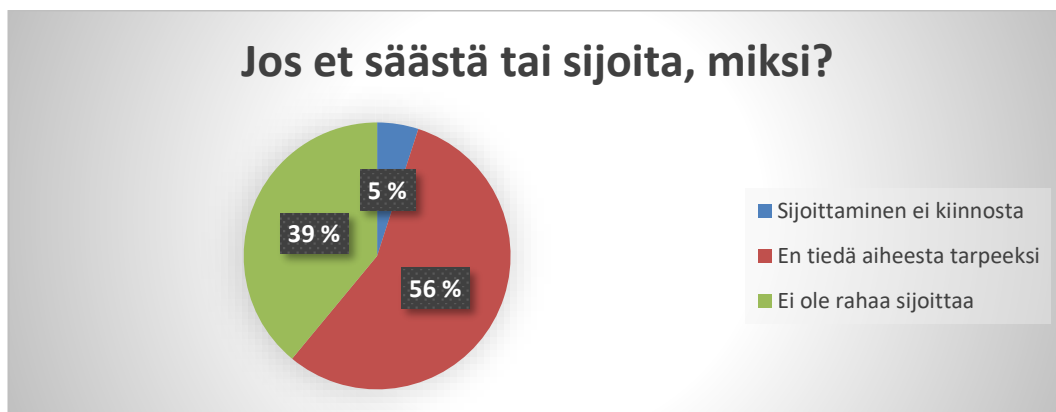
Kuva 11. - Sijoitatko tai säästätkö mihinkään?

Sijoittamisen ja säästämisen yleisimmäksi syyksi vastattiin pahan päivän varalle, 61%. Varallisuuden kartuttaminen oli lähes yhtä yleinen syy 57% osuudella. Taloudellista riippumattomuutta varten vastanneita oli 43%, Tulevaa hankintaa varten 35% ja eläkettä varten 29%. Vain 13% ilmoitti sijoittavansa sen takia että sijoittaisi voitot uudestaan. Lisäksi 1 vastaajista oli vastannut sijoittavansa tai säästävänsä omaa asuntoa varten. (Kuva 12).

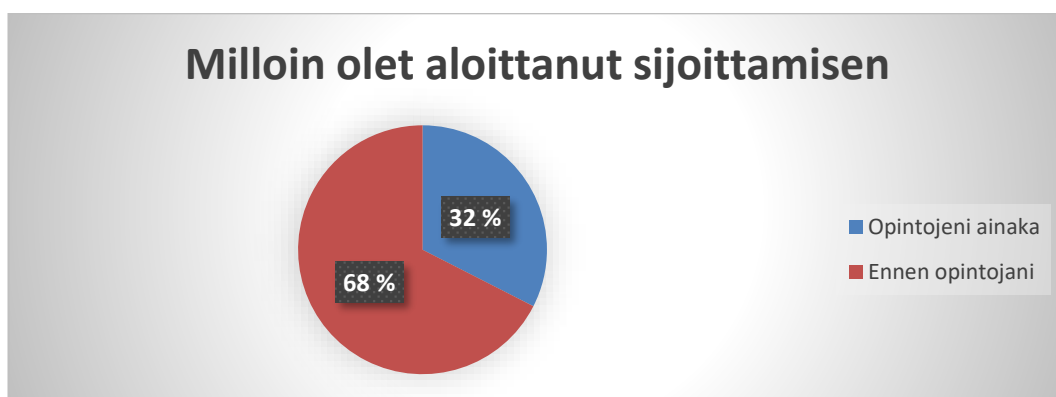
Kuva 12. - Miksi säästät, tai sijoitat?

Kuvan 13 mukaan vastaajista, jotka eivät sijoittaneet ja säästäneet mihinkään, 56% kertoi syyksi sen, etteivät tiedä asiasta tarpeeksi ja 39% vastasi ettei ole rahaa sijoittaa. 5% vastaajista ei ollut kiinnostunut sijoittamisesta.

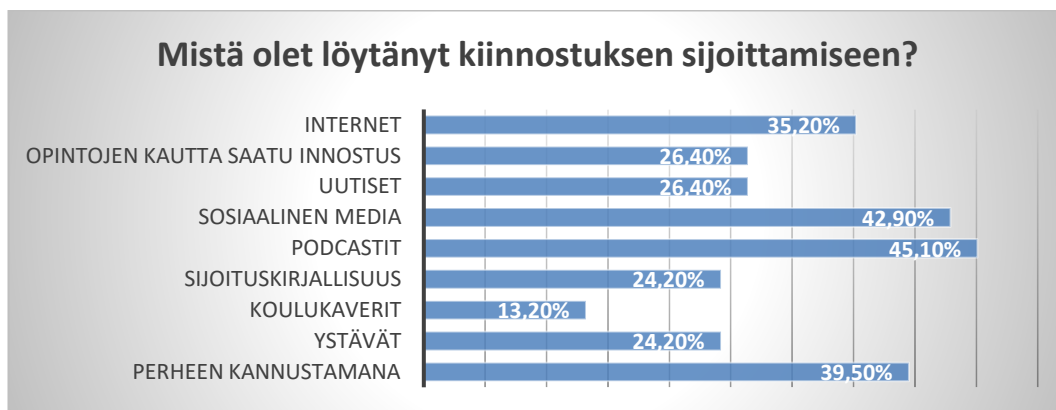
Kuva 13. - Jos et säästä tai sijoita, miksi?

Kuten kuvasta 14 näkyy, sijoittamisen ennen opintojaan oli aloittanut 68% vastaaneista opiskelijoista ja opintojen aikana aloittaneita oli 32%.

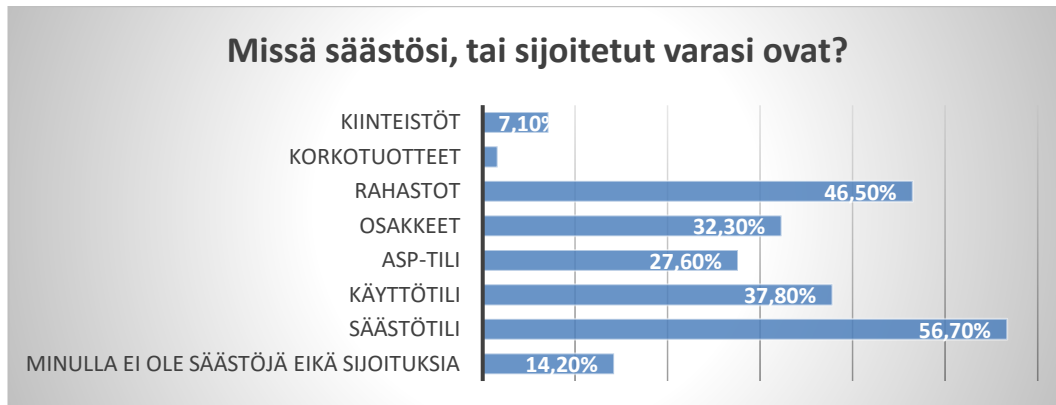
Kuva 14. - Milloin olet aloittanut sijoittamisen?

Kiinnostuksen löytymiseen sijoittamista ja säästämistä kohtaan vaikutti monta asiaa. Yleisin näistä oli erilaiset podcastit 45% ja sosiaalinen media 43%. Perheen kannustamana kiinnostuneita oli 40%. Internetin kautta tietoa etsineistä vastaajia oli 35% ja uutisten avulla kiinnostuneita oli yhtä paljon, kuin opintojen kautta, eli 26%. Ystävien kautta saatu innostus sijoittamiseen oli yhtä yleistä, kuin sijoituskirjallisuuden kautta, 24%. Koulukaverien kautta saatu innostus oli vastaajien keskuudessa vähäisintä 13%. Muista itse kerrottavista kiinnostuksen lähteistä työn kautta kiinnostuksen löytäneitä oli 2% ja oman halun vaurastua kautta 2%. (Kuva 15).

Kuva 15. - Mistä olet löytänyt kiinnostuksen sijoittamiseen?

Sijoittamisen ja säästämisen eri vaihtoehtoista yleisimpiä liiketalouden opiskelijoiden keskuudessa olivat kuvan 16 mukaan säästötili 57%, erilaiset rahastot 47% ja käyttötillillä rahojaan säilyttävät 38%. Osakkeisiin sijoittaneita oli 32% ja ASP-tilin omaavia 28%. Kiinteistöissä varoja oli 7% vastanneista ja korkotuotteisiin sijoittavia oli 2%. Muihin vapaaehtoisesti kerrottaviin sijoituskohteisiin omaisuuttaan laittaneita oli kryptovaluuttoihin 1 vastaaja.

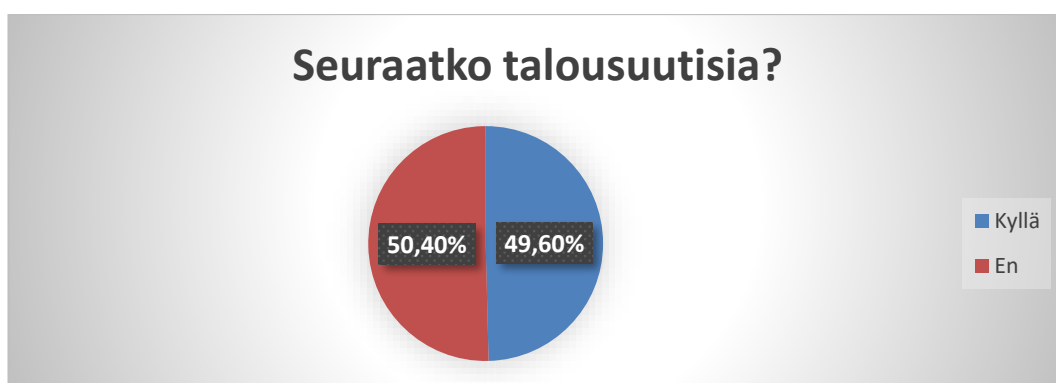
Kuva 16. - Missä säästösi, tai sijoitetut varasi ovat?

Tutkittaessa sitä, kuinka kyselyyn vastanneet opiskelijat tunsivat edellisessä kyselyssä olleita sijoitusvaihtoehtoja, vastaukset jakaantuivat niin, että erittäin hyvin tuntevia oli 14% ja melko hyvin tuntevia 34%, joka oli vaihtoehtoista yleisin vastattu. Kohtalaisesti tuntevia oli 22% ja melko huonosti tuntevia 25%. Erittäin huonosti eri vaihtoehtoja tietäviä oli vähiten 5%. (Kuva 17).

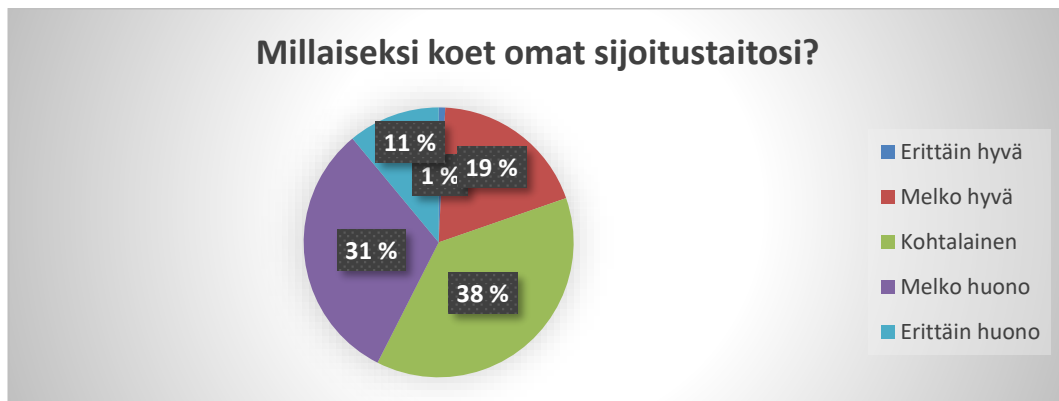
Kuva 17. - Kuinka hyvin tunnet edellisessä kysymyksessä olevia sijoitusvaihtoehtoja?

Talosuutisia seuraavien määrä jakautui kuvan 18 mukaan erittäin tasaisesti niitä seuraavien 49,6% ja seuraamattomien 50,4% kesken.

Kuva 18. - Seuraatko talosuutisia?

Kuvan 19 mukaan omia sijoitustaitojaan kuvaavaan kysymykseen opiskelijoista suurin osa vastasi taitonsa olevan kohtalaiset 38%. Melko huonot sijoitustaidot omaavia oli toiseksi eniten 31%. Melko hyviksi taitonsa omaksuneita vastaajia oli 19%. Vaihtoehtojen ääripäihin vastanneita opiskelijoita oli erittäin hyvät taidot omaavia 1%, joka vastasi yhtä vastaajaa ja erittäin huonoon 11%.

Kuva 19. - Millaiseksi koet omat sijoitustaitosi?

Viimeiset kysymykset olivat koulutusalaan koskevia ja niistä ensimmäinen (Kuva 20), koski sitä, että kokevatko Vaasan ammattikorkeakoulussa opiskelevat liiketalouden opiskelijat koulutusalaansa tukevan tarpeeksi omaa sijoitustietämystään. Vastanneista 75% vastasi, että koulutusala ei tue tarpeeksi sijoitustietämystä ja 25% vastasi liiketalouden koulutusohjelman tukevan sijoitustietämystään tarpeeksi.

Kuva 20. - Tuleeko koulutusalasi mielestäsi tarpeeksi sijoitustietämystäsi?

Kysyttäessä opiskelijoiden halukkuutta käydä sijoittamista ja säästämistä enemmän läpi liiketalouden opinnoissaan Vaasan ammattikorkeakoulussa vastauksia tuli kuvan 21 mukaan todella suuri enemmistö sitä haluavien osalle 89%. Niitä, jotka eivät halunneet opetusta sijoittamisesta ja säästämisestä osana liiketalouden opintojaan oli 11%.

Kuva 21. - Haluaisitko että Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opinnoissa käytäisiin sijoittamista läpi enemmän?

Kuten kuva 22 näyttää, sijoittamiseen liittyvien kurssien opiskelusta muiden ammattikorkeakoulujen kautta vastaajista vain 22% kertoi opiskelleensa jonkun muun ammattikorkeakoulun kautta. Suurin osa, eli 78% ei ole opiskellut sijoittamiseen liittyviä kursseja muuallakaan.

Kuva 22. - Oletko opiskellut sijoittamiseen liittyviä kursseja jossain muussa ammattikorkeakoulussa?

Viimeinen kysymys koski sitä, että haluaisivatko liiketalouden opiskelijat Vaasan ammattikorkeakoulun tarjoavan vapaasti valittavia kursseja sijoittamisesta ja suurin osa vastanneista oli sitä mieltä, että haluaisivat. Kyllä vastanneita oli 93% ja ei vastanneita 7%. (Kuva 23).

Kuva 23. - Haluaisitko, että Vaasan ammattikorkeakoulu tarjoaisi vapaasti valittavia kursseja sijoittamisesta?

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA LOPPUPOHDINTA

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia ja sitä, kuinka hyvin ne vastaavat opin- näytetyön tutkimuskysymyksiä. Liiketalouden opiskelijoille tarkoitettuun kyselylo- makkeeseen tuli 127 vastausta, mikä on noin 12% kaikista liiketalouden opiskeli- joista Vaasan ammattikorkeakoulussa.

6.1 Tulosten tarkastelu

Naiset olivat aktiivisempia vastaajia tähän kyselyyn heidän vastausprosenttinsa ol- lessa 66%. Vastanneista melkein 75% oli iältään 18-25-vuotiaita, mikä oli odotettua kyselyn ollessa opiskelijoille. Tutkimuksen kannalta oli mielenkiintoista saada myös vastauksia vanhemmiltakin opiskelijoilta. Suuntautumisesta jakautuivat tasai- sesti, joten yksittäinen suuntautumisala ei vienyt liian suurta osaa tutkimuksen vas- tausjoukosta ja ensimmäisen vuoden opiskelijoita saatiin vastaajiksi myös kiitettävä määrä. Vastaavien opiskelijoiden joukosta 58% ei ilmoittanut käyvänsä töissä opis- keluiden ohella, joten heidän tulonsa ja taloutensa koostuu siis opintorahasta ja mahdollisista omista säästöistään. 63% vastaajista sen sijaan ilmoitti nostavansa opintolainaa ja suurin osa nosti lainaa elämänlaadun- ja taloudellisen tilanteensa parantamista varten ja vain 27% nosti sitä sijoittamista varten. Uskon, että opinto- lainan nostajia olisi paljon enemmän, jos opiskelijat olisivat täysin tietoisia opinto- lainan hyvityksestä ja lainaa ei mielletäisi pelkästään takaisin maksettavana vel- kana, vaan myös mahdollisena pääomana sijoittamiseen.

Suurin osa, 78% vastanneista Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskeli- joista sijoittaa, tai säästää johonkin. Se on mielestäni hyvällä tasolla verrattuna esi- merkiksi Nordean vuonna 2019 tekemään kyselyyn nuorten sijoittamisesta. Siinä 10% 18-25-vuotiaista kertoo sijoittavansa säännöllisesti ja 29% silloin tällöin. Ikä- luokasta 26-39-vuotiaista säännöllisesti sijoitti 20% ja silloin tällöin 22%. (Nordea 2019).

Pahan päivän varalle oli yleisin syy säästää tai sijoittaa ja se on ollut myös suoma- laisten yleisin syy säästää tänä vuonna. Käyttötilien talletukset kasvoivat tammi-

maaliskuu aikavälillä 2,2% osuuspankilla. Pahan päivän varalle säästämistä on varmasti nostanut epävarmuus koronavirukseen takia ja talouden suuret vaihtelut. Myös lomautusten takia puskureita on kerätty omien mahdollisuuksien rajoissa. (OP 2020). Varallisuuden kartuttaminen ja taloudellinen riippumattomuus olivat seuraavaksi suosituimpia sijoittamisen ja säästämisen syitä. Tulevaa hankintaa varten ilmoitti myös säästävänsä 34,7% ja voitot uudelleen sijoittaakseen 13,3%.

Sijoittavien opiskelijoiden lukumäärä saataisiin varmasti isommaksi, jos opiskelijat olisivat tietoisempia sijoittamisesta ja erilaisista sijoittamisen ja säästämisen kohteista. Yli puolet kyselyyn vastanneista kertoi, ettei sijoita sen takia, koska heillä ei ole tietoa aiheesta tarpeeksi. Alle 5% sijoittaminen ei kiinnostanut ja 39% ei ollut tällä hetkellä rahaa sijoittaa.

Suurin osa sijoittavista opiskelijoista oli aloittanut sijoittamisen ennen opintojaan ja vain 32,5% opintojen aikana. Opintojen kautta innostuksen saaneita sijoittamiseen oli vain 26,4% ja yleisimmät syyt innostuksen löytymiseen olivatkin sosiaalinen media ja erilaiset podcastit, sekä internet. Perheen kautta innostuksen saaneita oli kolmanneksi eniten ja se on varmasti vaikuttanut sijoittamisen aloittamiseen aikaisemmin. Ystävien ja sijoituskirjallisuuden kautta innostusta saatiin yhtä paljon ja uutisten kautta vain saman verran, kuin opintojen kautta, vaikka puolet kyselyyn vastanneista ilmoittaa seuraavansa talousuutisia. Koulukavereiden kautta innostusta saatiin vähiten.

Säästötili oli vastanneiden opiskelijoiden suosituin kohde rahojensa säilytykseen ja toisena oli rahastot. Osakkeet ja ASP-tili eivät esimerkiksi olleet suosittuja vastanneiden keskuudessa ja tämä voi johtua myös tiedon ja uskalluksen puutteesta. Opiskelijana tulojen ollessa pienemmät voi vaikuttaa myös näiden sijoitusvaihtoehtojen suosion vähäisyyteen. Kysyttäessä kyselyssä olevien sijoitusvaihtoehtojen tuntemisesta suurin vastausprosentti ilmoitti tuntevansa ne melko hyvin ja 14% erittäin hyvin. Silti yli puolet vastanneista ilmoitti tuntevansa eri vaihtoehdot melko huonosti, tai erittäin huonosti.

Vain yksi opiskelija koki omat sijoitustaitonsa erittäin hyväksi ja 19% vastaajista melko hyväksi. Kohtalaiseksi taitonsa kokivat 38% ja loput siitä huonommiksi.

Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelijoiden sijoitustaidot eivät siis ole erityisen korkealla tasolla kyselyn perusteella ja suurimman osan 75% mielestä heidän koulutusalaansa ei tue tarpeeksi heidän omaa sijoitustietämystään. Opinnoilla voisi olla merkittäväkin rooli opiskelijoiden sijoitustietämyksen parantamisessa ja 89% kertookin haluavansa Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opinnoissa käytävän sijoittamista läpi enemmän. Se voisi antaa varmuutta ja rohkeutta opiskelijoille aloitta sijoittaminen jo opintojensa aikana. Vastaajista 22% kertoi opiskelleensa sijoittamiseen liittyviä kursseja muiden ammattikorkeakoulujen kautta ja 93% vastaajista vastasi haluavansa Vaasan ammattikorkeakoulun tarjoavan vapaasti valittavia kursseja sijoittamisesta. Koululla voisi siis olla suuri rooli opiskelijan sijoitustaitojen ja tietämyksen parantamisessa, jos opiskelijoiden toiveita kuunnellaan. Aloitteen pitäisi tulla ehkä enemmän opiskelijoilta itseltään.

6.2 Luotettavuuden pohdinta

Tutkimus on validi, koska sillä saatiin vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiin olleisiin kysymyksiin. Vastaajien joukko vastasi juurikin tutkimukseeni valittua vastaajien koulutusalaan, mutta vastaajien määrän vähäisyys suhteessa liiketalouden opiskelijoiden määrään Vaasan ammattikorkeakoulussa hieman vähentää tutkimuksen luotettavuutta, mutta uskon, että jos tehtäisiin samanlainen tutkimus uudestaan, vastaukset olisivat samankaltaisia, mitä omalla tutkimuksellani sain.

Tutkimuksen tulosten perusteella opiskelijat olisivat erittäin halukkaita opiskelemaan sijoittamista Vaasan ammattikorkeakoulussa, joten innokkaita osallistujia löytyisi varmasti esimerkiksi vapaasti valittaviin opintoihin valittavalla kurssilla sijoittamisesta.

Tutkimuksen jatkoehdotuksia voisi olla samanlaisen tutkimuksen tekeminen eri koulutusalaista, tai niiden vastausten vertailua keskenään. Yksi mielenkiintoinen vaihtoehto voisi myös olla ammattikorkeakoulun ja yliopiston tulosten vertailu keskenään.

LÄHTEET

Aunola, V. 2020. Yksityissijoittajien kaupankäynnin ennätystahti ei laantunut kesäkuussa. Viitattu 6.10.2020. <https://viisasraha.fi/Markkinat/Yksityissijoittajien-kaupank%C3%A4ynnin-enn%C3%A4tystahti-ei-laantunut-kes%C3%A4kuussa?page=24>

Erkkilä, J. 2020. Mistä sijoitusriskissä on pohjimmiltaan kyse. Viitattu 6.10.2020. <https://www.salkunrakentaja.fi/2020/01/sijoitusriski/>

Erola, M. 2009. Paras sijoitus. Helsinki. Alma Talent.

Heikinheimo, H. 2018. Korkoa korolle -ilmiö. Viitattu 6.10.2020. <https://www.sijoittaja.fi/53597/korkoa-korolle/>

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy. Porvoo.

Kallunki, J-P., Martikainen, M & Niemelä, J. 2019. Ammattimainen sijoittaminen. Helsinki. Alma Talent.

Kela. Opintotuki 2020-2021. 2020. Viitattu 8.10.2020. https://www.kela.fi/documents/10180/1801929/opintotuki_lehtinen.pdf/7e646733-a65f-4d59-809a-1c36a50850f6

Kela. Uusi osakesäästötili vaikuttaa osaan etuuksista. 2020. Viitattu 8.10.2020. https://www.kela.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/mHBZ5fHNro4S/content/uusi-osakesaastotili-vaikuttaa-osaan-etuuksista

Nordea. ASP-Tili. 2020. Viitattu 9.10.2020. <https://www.nordea.fi/henkiloasiakkaat/palvelumme/saastaminen-sijoittaminen/saastamisen-tilit/asp-tili.html>

Nordea. Nuoret, raha ja talous. 2019. Viitattu 9.10.2020. <https://mb.cision.com/Public/434/2758892/960c24c997c26777.pdf>

Ojala, J. Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijoiden talouden hallinta. 2019. Viitattu 8.10.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/263529/Ojala_Jere.pdf?sequence=2&isAllowed=y

OP. Käyttötili. 2020. Viitattu 9.10.2020. <https://www.op.fi/henkiloasiakkaat/paivittaiset/tilit/kayttotili>

OP. Tutkimus: Suomalaiset ahkeria säästäjiä koronakriisin iskiessä. 2020. Viitattu 28.10.2020. <https://news.cision.com/fi/op-ryhma/r/op-n-tutkimus--suomalaiset-ahkeria-saastajia-koronakriisin-iskiessa,c3115739>

Pesonen, M. 2011. Säästäjästä sijoittajaksi. WSOYpro Oy. Jyväskylä.

Puttonen, V. & Repo, E. 2011. Miten sijoitan rahastoihin. WSOY. Helsinki.

Pörssisäätiö. Sijoittaminen – Opas uteliaille 2014. Viitattu 21.9.2020. https://www.porssisaatio.fi/wp-content/uploads/2014/08/sijoitusopas_2014_fin_final_low1.pdf

Sijoittaja. Neljä asiaa, jotka pitää tietää ennen raaka-aineisiin sijoittamista. 2020. Viitattu 19.9.2020. <https://www.sijoittaja.fi/221035/10-000-euron-sijoitus-raaka-aine-etfaan-arvo-14-vuoden-paasta-500-dollaria/>

Sijoitusrahastot. Rahastosijoittaminen pähkinänkuoressa 2020. Viitattu 20.9.2020. <https://sijoitusrahastot.org/rahastosijoittaminen-pahkinankuoressa/>

Sijoitustieto. Rahastosijoittaminen 2015. Viitattu 20.9.2020. <https://www.sijoitustieto.fi/rahastosijoittaminen>

Säästöpankki. Säästötili. 2020. Viitattu 9.10.2020. <https://www.saastopankki.fi/fi-fi/tilit-kortit-ja-maksaminen/tilit/saastotili>

Tilastokeskus. Kuluttajahintaindeksi 2020. Viitattu 19.9.2020. https://www.stat.fi/til/khi/2020/08/khi_2020_08_2020-09-14_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. Käsitteet. 2020. Viitattu 5.10.2020. <https://www.stat.fi/meta/kas/validiteetti.html>

Tilastokeskus. Käsitteet. 2020. Viitattu 5.10.2020. https://www.stat.fi/meta/kas/kvanti_tutkimus.html

Vero. Osakesäästötili. 2020. Viitattu 9.10.2020. <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/sijoitukset/osakes%C3%A4%C3%A4st%C3%B6tili/>

LIITE 1. kyselylomake

1. Sukupuoli *

- Mies
- Nainen

2. Ikä *

- 18-20
- 21-25
- 26-30
- 31-

3. Suuntautuminen

- Markkinointi
- Taloushallinto
- Kansainvälinen kauppa
- Oikeushallinto
- Tietojenkäsittely

4. Millä vuosikurssilla opiskelet *

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.-

6. Työtilanne

*

- Työskentelen
- En ole töissä

7. Nostatko opintolainaa?

*

- Kyllä
- En

8. Jos nostat opintolainaa, miksi?

- Taloudellisen tilanteen parantaminen
- Elämänlaadun parantamista varten
- Sijoittamista varten

9. Sijoitatko tai säästätkö mihinkään

*

- Kyllä
- Ei

Miksi säästät tai sijoitat?

- Tulevaa hankintaa varten
- Eläkettä varten
- Taloudellinen riippumattomuus
- Pahan päivän varalle
- Sijoittaakseni voitot
- Varallisuuden kartuttaminen
- Muu...

10. Jos et säästä tai sijoita, miksi?

- En tiedä aiheesta tarpeeksi
- Sijoittaminen ei kiinnosta
- Ei ole rahaa sijoittaa
- En jaks seurata rahoitusmarkkinoita

11. Milloin olet aloittanut sijoittamisen?

- Ennen opintojani
- Opintojeni aikana

Mistä olet löytänyt kiinnostuksen sijoittamiseen? (Voit valita useamman)

- Perheen kanustamana
- Ystävät
- Koulukaverit
- Sijoituskirjallisuus
- Podcastit
- Sosiaalinen media
- Uutiset
- Opintojen kautta saatu innostus
- Internet
- Muu...

12. Missä säästösi, tai sijoitetut varasi ovat? (Voit valita useamman) *

- Minulla ei ole säästöjä eikä sijoituksia
- Säästötili
- Käyttötili
- ASP-Tili
- Osakkeet
- Rahastot
- Korkotuotteet
- Kiinteistöt
- Muu...

13. Kuinka hyvin tunnet edellisessä kysymyksessä olevia sijoitusvaihtoehtoja? *

- Erittäin hyvin
- Melko hyvin
- Kohtalaisesti
- Melko huonosti
- Erittäin huonosti

14. Seuraatko talousuutisia *

- Kyllä
- En

15. Millaiseksi koet omat sijoitustaitosi? *

- Erittäin hyvä
- Melko hyvä
- Kohtalainen
- Melko huono
- Erittäin huono

16. Tukeeko koulutusalasi mielestäsi tarpeeksi sijoitustietämystäsi *

Kyllä

Ei

17. Haluaisitko, että Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden opinnoissa käytäisiin sijoittamista läpi enemmän? *

Kyllä

En

18. Oletko opiskellut sijoittamiseen liittyviä kursseja jossain muussa ammattikorkeakoulussa? *

Kyllä

En

19. Haluaisitko, että Vaasan ammattikorkeakoulu tarjoaisi vapaasti valittavia kursseja sijoittamisesta? *

Kyllä

En